ЖУРАЕВ САЙФИДДИН АХМАТОВИЧ
ГРЕГОРИЙ ГЛИЗИН

ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ АСОСЛАРИ

ТОШКЕНТ 2019

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

ЖЎРАЕВ САЙФИДДИН АХМАТОВИЧ
ГРЕГОРИЙ ГЛИЗИН

ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ АСОСЛАРИ

ТОШКЕНТ 2019

Жўраев С.А. Грегорий Г.Тизимли таҳлил асослари .Ўқув Қўлланма.Т.ТДШИ, 2019.

Ўқув қўлланмада амалий тизимли таҳлил фанининг методологияси, услублари ва усуллари кўрсатилган. Шунингдек тизимли таҳлил фанининг келиб чиқиш ва ривожланиш босқичлари ёритилган.Тизимли таҳлни амалга оширишнинг босқичлари, воситалари кўрсатилган

Давлат ва жамият миқёсида амалий тизимли таҳлилни аналитикани моҳияти, аналитик ҳужжатлар тайёрлаш технологияси ва усулларига алоҳида эътибор берилган. Қўлланма муаллифларнинг 2015 -2019 йиллар давомида Тошкент давлат Шарқшунослик институти Жаҳон иқтисодиёти ва Дипломатияси Университет талабаларигбекистона. Шунингдек 2012 - 2016 йилларда Олий ва Ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги Бирлашган Ўқув Методик Марказида "Тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари", "Илмий тадқиқод методологияси" фанларидан ўтказилган мағулотлар асосида яратилган.

Ўқув қўлланма тингловчилар, магистрлар, батадқиқоткалаврлар ҳамда бошқарув ходимлари учун тизимли муаммоларни таҳлил этиш ва уларни ечимини топиш, аналитик ҳужжатлар тайёрлаш технологияси қўллаш кўникмаларини шаклланишига катта қисса қўшади.

Маъсул муҳаррир: сиёсий фанлар номзрлаоди Абдуллаев Н.А
Рецензентлар:
Эргашев Б.Ҳ. - фалсафа фанлари доктори, профессор
Сайфуллаев Д.Б. - сиёсий фанлар доктори
Ҳасанов О.А - сиёсий фанлар доктори

Сўзбоши

Аналитик мутахассисларни янги авлодини тайёрлаш давр талаби.

Бугунги кунда кенг қамровли ислоҳотлар амалга оширилаётган шароитда давлат, ва халқаро миқёсдаги масалаларни ечишга кетадиган муддатлар ва ресурслар чекланган бўлган ҳолда ҳозирда мавжуд ва вужудга келиши мумкин бўлган муаммоларниг тизимлилиги, кўламининг ўсиб бориши, мураккаб тизимларни бошқариш муаммосини самарали ечиш вазифалари, бир томондан, бундай вазифаларни бажара оладиган малакали мутахассисларни (аналитикларни) тайёрлаш, иккинчи томондан таҳлилни ўрганишнинг зарурлигини тақозо этмоқда, учинчи томондан тизимли таҳлил, тизимли ёндашув бўйича рақоботбардош ўқув қўлланмаларни, дарсликларни яратишни долбзарб вазифага айлантирди.

Ислоҳотларнинг, энг муҳим сиёсий, ҳуқуқий, иқтисодий-ижтимоий, маънавий масалаларни ўзига қамраб олган йирик ҳажмдаги аналитик (таҳлилий) материаллар ва маълумотларни қисқа вақт мобайнида ишлаб чиқиб, умумлаштириб, чуқур стратегик таҳлил даражасига етказиш ,ҳамда таъсирчан шаклда тингловчиларга, талабаларга, етказиш, табиийки, жуда катта ғайрат-шижоат, билим ва тажриба, кенг миқёсдаги тафаккур ва интеллектуал салоҳиятни талаб этади.

XX асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб жамият тараққиёти бир томондан жуда кўп янги фактлар, турли соҳаларга оид маълумотларнинг очилиши ва тўпланишига олиб келди, бошқа томондан инсоният олдига улардан фойдаланишни тартибга солиш, тизимлаштириш вазифасини қўйди. Бунинг натижасида , тизимли таҳлил муаммони ҳал қилиш методологияси сифатида барча зарурий услубларни, билимларни ва муаммони ечиш учун лозим бўлган ҳаракатларни умумлаштирувчи устун вазифасини бажарувчи фан сифатида шаклланди. Шу максадда давлат ва жамият бошқаруви тизими мутахассисларининг ушбу фанни асосларини узлаштиришлари уларнинг ўз фаолиятида карорлар кабул килишларига ката ёрдам беради.

Бу борада мазкур ўқув қўлланмасининг мақсади мутахассисларга, тингловчиларга, талабаларга амалий тизимли таҳлилий (аналитик) тадқиқодлар олиб бориш ва унинг натижалари асосида аналитик ҳужжатлар тайёрлашга методологик ва методик кўникма шакллантириш, бу соҳадаги замонавий тенденциялар ва илғор тажриба билан таништиришдир. Зеро ижтимоий сиёсий, иқтисодий манавий вазиятни таҳлил қила олиш қобилилияти касбий фаолиятдаги муваффақиятнинг асосий гарови ҳисобланади. Таҳлилий тафаккур эса инсонга турли вазиятларни кенг ва ҳар

томонлама таҳлил қилиш ҳамда уларнинг аниқ умумий образини шакллантириш орқали атроф-муҳитни таҳлилий нуқтаи назардан ўрганиш, қарор қабул қилишга, шу билан бир қаторда ахборотнинг ҳар хил элементлари ўртасидаги боғлиқликни тўғри аниқлашга имкон беради.

Г.Ш.Рисқиева. ТДШИ ректори

МУНДАРИЖА

1. ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ ФАНИГА КИРИШ.....................................5

1. Тизимли таҳлил фанининг мақсади ва вазифалари
2. Тизимли таҳлил фанининг объекти ва предмети
3.Тизимли таҳлилнинг аҳамияти

2.ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ СТРУКТУРАСИ 18

1.Тизимли таҳлил тушунчаси
2.Тизимли таҳлил структураси
3.Тизимли таҳлилнинг ўзига хос хусусиятлари

3.ТИЗИМЛИ НДАШУВ 42

1.Тизимли услуб тушунчаси
2Тизимли услуб ва замонавий дунёқараш
3.Замонавий тизимли ёндашув

4.ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ МЕТОДОЛОГИЯСИ...56.

1.Тизимли таҳлил методологияси
2.Тизимли таҳлил тамойиллари
3.Тизимли таҳлил услубларнинг турлари

5.ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИНИНГ ЭКСПЛИКАТИВ УСЛУБЛАРИ..........89

1. «Контент-таҳлил» услуби
2. «Ивент-таҳлил» услуби
3. Когнитив хариталаш

6.ТИЗИМЛИ ТАХЛИЛНИНГ ЭКСПЕРТ БАҲОЛАШ УСЛУБЛАРИ...102

1. Аклий ҳужум услуби
2. Гуруҳий эксперт баҳолаш турлари
3. Дельфи ва Паттерен услуби

7.ТИЗИМЛИ ТАХЛИЛНИНГ АСОСИЙ МОДЕЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ...113

1.Модел тушунчаси
2.Моделлаштириш турлари
3. Тузилмали моделлаштиришнинг янги технологиялари

8.ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ ВОСИТАЛАРИ...124

1.Тизимли таҳлилнинг мантиқий воситалари
2.Мантиқий ёндашувнинг тизимли хатолари
3.Тизимли таҳлилнинг математик ва моддий воситалари

9.ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛДА МУАММОНИНГ ЕЧИМИНИ ТОПИШ.....140

1.Амалий вазифаларни ечишда тизимли тахлилдан фойдаланиш
2. Муаммони ҳал қилиш жараёнининг босқичлари
3.Таклифларни аниқлаш алгоритми

10.АМАЛИЙ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИЙ ИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ...........156

1.Амалий тизимли таҳлилни ташкил этиш тамойиллари ва ахборот-таҳлил таъминоти тизими
2.Амалий тизимли тадқиқот билан шугулланувчи таҳлилий марказлар
3.Дунёдаги таҳлилий марказларнинг замонавий тажрибаси

11.АМАЛИЙ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ ЛОГИКАСИ ВА АХБОРОТНИ БАҲОЛАШ 178

1.Тизимли тахлилий иш боскичларининг мантиги
2. Амалий тизимли тахлилда ахборотни баҳолаш
3. Ахборотнинг муҳим сифатлари ва ахборотдаги зиддиятлар

12.АМАЛИЙ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛ НАТИЖАЛАРИ ВА УЛАРНИ РАСМИЙЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ 192

1.Амалий тизимли тахлил натижаларининг турлари
2.Амалий тизимли тахлилнинг ахборот йиғиш режаси

3.Тахлилий маҳсулотларни расмийлаштириш тартиби

13.ГЛОССАРИЙ

14.МЕТОДИК ИШЛАНМА